

GEOPOLITICA MĂRII NEGRE, ÎNTRE ASPIRAȚII ȘI ILUZII

Gheorghe VĂDUVA

Résume

La région de la Mer Noir se trouve, de point de vue géopolitique, au bord de l'histoire, hors d'une possible construction dynamique et durable. La durabilité c'est un statu quo fixé par les grandes puissances d'autre fois de l'histoire et personne n'en peut pas le changer. In s'agit d'une durabilité conventionnelle voir artificielle. C'est-à-dire, une construction géopolitique a architecture bivalente. Pour l'instant, la nouvelle construction européenne et euro-asiatique ne peut pas modifier ce statut. Les deux voix – la Russie et la Turquie – ont depuis toujours la parole essentielle. Mais, en dépit de ce statu quo fixé par l'histoire, il y a une réalité très dynamique qu'on doit la considérer. Les pays de la Mer Noir, l'Union Européenne, l'Ukraine, les pays caucasiens, les pays du Moyen Orient et même de l'Asie Centrale ont et auront un mot à dire. Arrive le temps.

Cuvinte-cheie: Marea, Neagră, geopolitică, țări, europene, caucaziene, construct, zonă, falie, confluență

Întrebări ineluctabile

Putem vorbi oare de o geopolitică a Mării Negre? Dacă da, atunci care ar putea fi și cum ar putea fi acest construct? Dacă nu, de ce nu? Are zona aceasta a unei mări semiînchise anvergură, structură și determinare geopolitică? Altfel spus, există un interes vital, unul de foarte mare anvergură sau măcar unul important care s-ar putea constitui în motorul unui construct geopolitic? Care ar putea fi dimensiunile, determinările și coordonatele unui astfel de construct? În ce măsură politicile care se întâlnesc, cooperează, se contrazic sau se confruntă aici au nevoie de un suport geografic, adică de o raportare la relief, câmpii, munți, fluvii și mări, climă, resurse, infrastructuri, țări și continente? Există o competiție, un trend, un efect remanent al istoriei, un bruion de intenții, un suport de orgolii, precum și unul sau mai multe grupuri semnificative de interese politice, economice, societale, financiare, informaționale, culturale și militare care să genereze un construct geopolitic sau o negare mai mult sau mai puțin vehementă a unui astfel de construct? Regiunea Mării Negre este, așa cum a fost ea de milenii – o simplă regiune pe un drum euro-asiatic –, sau ar putea deveni una cu adevărat importantă? Importantă pentru cine? Și de ce? Și încă ceva foarte semnificativ: De vreme ce disputa pentru Marea Neagră, îndeosebi pentru strâmtoarea s-a derulat, de veacuri, între Rusia și Turcia, și s-a încheiat așa cum s-a încheiat, mai există oare vreo șansă ca, în acest binom, să intervină și altcineva? Altceineva cine? NATO? Uniunea Europeană? Țările riverane? Cele două mari voci ale acestui spațiu, care a avut locul și rolul lui în istoria și construcția civilizațiilor, Rusia și Turcia, vor accepta oare și alte opinii în legătură cu geopolitica zonei? Se va putea, oare, ieși vreodată din încremenirea geopolitică a regiunii, în sensul redefinirii și reconstrucției după o arhitectură a noului interes euro-asiatic sau zona va continua să rămână, și în continuare, periferică și neinteresantă.

Desigur, șirul întrebărilor ar putea fi continuat. Realitățile euro-asiatice, dar și cele ale zonei de care vorbim, sunt foarte complicate, cu evoluții de toate felurile, unele chiar imprevizibile, iar interesul pentru zonă se cere și ele reidentificat și redefinit. Niciunul dintre constructele geopolitice de ieri și de azi nu s-a realizat de la sine sau prin mijloace foarte simple. Geopolitica este o știință complicată și periculoasă și, de aceea, o lungă perioadă de timp a fost lăsată de o parte sau chiar interzisă. Așa cum, astăzi, sunt noțiuni și idei interzise, ani de-a rândul, la noi, dar și la alții, dacă cineva îndrăznește să vorbească de geopolitică, acel cineva era pus sub lupă și chiar aruncat după gratii. Ulterior, după reușita strategiei americane de îndiguire, fundamentată tot de un geopolitician, Nicolas Spykman, și încheierea Războiului Rece, toată lumea și-a adus aminte de Mackinder, de Haushofer, de Rudolf Kjellen, întemeietorul ei de drept, de Friederic Ratzel, întemeietorul ei de fapt, și de Ion Conea, al nostru... Și chiar s-a redemonstrat, în acest scurt interval de timp, că geopolitica este importantă, întrucât aduce politica geografică a statelor cu picioarele pe pământ și permite constructe politico-geografice inteligente și eficiente...

Relațiile între state sunt construcții cu geometrie flexibilă și delicată, chiar dacă principalele lor coordonate rămân definite pe structuri și arhitecturi de putere, de sisteme de valori și de interese. Oamenii de pretutindeni sunt legați de pământ, de resurse și de timp, vin din pământ și se întorc tot aici... Geopolitica este știința, sau, mă rog, sistemul de științe și de discipline care înobilează omul, statul de drept, zona geografică, continentul și planeta, adică ființa umană și mediul ei de viață, care pun în conexiune politică și geografică realitățile, trebuințele, suporturile, ideile și idealurile, dar mai ales interesele și, de aceea, este nevoie de multă reflecție și de multă luciditate în acest demers care configurează lumea.

Conceptul de globalizare – exacerbată sau vulgarizată – a readus cu forcepsul un orizont extrem de mișcător de geopolitică a forței și a umplut lumea de panică și de grăbire spre nicăieri. În acest cadru, pentru a se proteja de noul impact al vechilor năuciri, oamenii și țările lor au început să se întoarcă la izvoare și să analizeze cu luciditate realitățile, tendințele și determinările lor, chiar dacă unele dintre aceste realități, precum criza actuală, au căzut ca trăsnetul peste o lume deja năucită de haosul strategic emergent care a urmat Războiului Rece.

În acest cadru extrem de bulversat, de tulburat și de agitat, mai toate țările s-au grăbit să se alinieze unor structuri cu valoare geopolitică și geostrategică, pe care le-au considerat importante pentru propria lor securitate. Se încheia o lume și începea o alta. Dar lumea, în esența ei, rămânea aceeași.

Doar două dintre marile țări care au generat noi nuclee de putere și au coagulat în jurul acestor nuclee foarte atractive mai toate țările ieșite din implozie au rămas într-o poziție de așteptare strategică activă, dar prudentă: Rusia și Turcia. Este vorba de două țări euro-asiatice, de două foste imperii, de doi piloni importanți și indispensabili noilor arhitecturi geopolitice euro-asiatice. În pofida unor realități care au variat complex și chiar complicat (dar, în anumite etape, și simplist și periculos) în limitele impuse de cele două mari conflagrații mondiale și de Războiul Rece, cele două mari țări auro-asiatice – Rusia și Turcia – au păstrat și păstrează atu-uri strategice esențiale în dinamica mediului de securitate al viitorului.

Contextul este dificil și excesiv fracționat. Uniunea Europeană – entitate absolut necesară în noua arhitectură a polilor de putere, în echilibrarea strategică a medului de securitate – are o identitate restricționată, pe de o parte, de realitățile istorice presante și complexe generate de o conflictualitate endogenă cronică și, pe de altă parte, de lipsa resurselor necesare realizării și punerii în operă a noului construct geopolitic. Uniunea Europeană, ca entitate geopolitică esențială, nu poate fi așa decât în contextul altor trei constructe complicate și cu temelii discutabile: constructul euro-asiatic, constructul euro-atlantic, constructul Euromed, la care se adaugă cel euro-african și cel euro-oriental. Constructele euro-asiatic, euro-atlantic și Euromed sunt constructe de proximitate esențială, iar cele care vizează continentul african și Orientul Mijlociu și Îndepărtat sunt cu geometrie extinsă, strâns legate de cele trei. După cum rezultă și din această configurație, pilonii esențiali în cele trei constructe de bază sunt: Uniunea Europeană, Rusia și Turcia, în primul, cel euro-asiatic, Uniunea Europeană, Statele Unite și Canada în constructul euro-atlantic, și Uniunea Europeană, Egiptul și nordul Africii în cel Euromed.

Celelalte entități globale cu valoare geopolitică de anvergură sunt BRICS-ul și Statele Unite. Dar fiecare dintre țările BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud) este o entitate foarte puternică și foarte stabilă, cu sisteme de valori uriașe, cu o istorie bogată și cu interese consolidate și foarte bine conturate în noua dinamică generată de procesul globalizării intempestive și agresive, iar Statele Unite ale Americii reprezintă pilonul esențial al civilizației tehnologice și informaționale actuale, civilizație care tinde să se extindă la nivelul întregii planete și să devină, deci, universală. Toate aceste constructe sunt foarte importante pentru fiecare entitate participantă, dar îndeosebi, pentru Uniunea Europeană.

Fiecare dintre aceste constructe merită o analiză complexă și minuțioasă, întrucât exprimă un element al unei construcții strategice globale, al viitoarei arhitecturi civilizatoionale a lumii. De asemenea, niciunul dintre constructele enumerate mai sus nu poate fi înțeles și configurat decât în contextul celorlalte, întrucât, chiar și în marea geopolitică, lumea rămâne tot interdependentă.

Proximitatea cea mai importantă, pentru Uniunea Europeană, devine cea euro-asiatică. Dimensiunea euro-atlantică, prin care se conexează entități ale aceleiași civilizații – ale civilizației occidentale – rămâne una endogenă. La urma urmei, Statele Unite ale Americii sunt, în mare măsură, un produs generat de expansiunea civilizației europene, iar sângele apă nu se face. Ca atare,

americani și europenii nu sunt doar rude apropiate, ci chiar frați buni, frați de același sânge. Cu alte cuvinte, constructul euro-atlantic nu este un construct, adică o sumă de concepte, de planuri și de teorii în spațiul geopolitic, ci chiar o construcție durabilă, cu sisteme de valori consolidate, cu o practică îndelungată, cu interese vitale comune și cu un spațiu al creației foarte bine conturat și exersat.

Desigur, așa este, dar, în construcția geopolitică, temeliiile rămân doar temelii, iar realitățile cer extensii care să regenereze și să consolideze puterea, influența și stabilitatea. Pentru că geopolitica are, în substratul ei esențial, în primul rând, o dinamică a intereselor și, în planul suportului de stabilitate, un sistem al valorilor. Ceea ce împinge lumea înainte se numește interes, deci politică, nu valoare. Valoarea, în calitate de concept fundamental al culturii, consolidează, fixează, stabilizează.

Într-un construct geopolitic, funcția dinamică este cea esențială. În centrul acesteia, se află, ca reper fundamental, un sistem de valori și, ca element generator de mișcare, de dinamică, interesul, cel care se constituie în mobilul și motivul acțiunii. De aceea, considerăm că, pentru Uniunea Europeană, pornind de la valorile și, mai ales, de la interesul ei vital, care ține de generarea complexă și completă a puterii (ca suport de prosperitate și securitate), esențial în și pentru dezvoltarea durabilă, este *constructul geopolitic euro-asiatic*.

Un construct geopolitic cu geometrie extensibilă într-un spațiu asimetric și incert

Acest construct euro-asiatic nu există de la sine, nu este unul de tip intrinsec celor două continente și nu se constituie într-o experiență absolut nouă. Teoria pivotului geografic (*heartland*) a lui Halford Mackinder și *rimland*-ul lui Nicolas Spykman sunt, considerăm noi, cele mai reprezentative încercări de a realiza un construct geopolitic important, de orizont global, în bătălia pentru spațiul asiatic, mai exact, euro-asiatic, în viziunea confruntării esențiale dintre populațiile continentale și cele maritime. Momentul acela nu a fost încă depășit, deși el a fost consumat prin două războaie mondiale fierbinți și prin Războiul Rece. Omenirea trăiește încă în siajul celor două mari concepte (*heartland* și *rimland*), iar bătălia pentru resursele energetice din Oceanul Arctic, care a determinat deja poziționarea preventivă și chiar preemptivă, adică iminentă, a forțelor, sunt dovezi ale emergenței constructului geopolitic pe suport de interes energetic vital și de putere.

Constructul geopolitic euro-asiatic, deși nu poate fi separat complet de vechile configurații geopolitice (primul construct eurasiatic a fost teoria pivotului a lui Mackinder), are, totuși, caracteristicile sale specifice. E drept, el nu este ușor de realizat, chiar dacă, așa cum spuneam, noi considerăm că, la ora actuală, el ar trebui să fie (și chiar este!) prioritar, în primul rând, pentru Uniunea Europeană. Dar, în realizarea unei dimensiuni euro-asiatice, Uniunea Europeană nu poate face chiar ce vrea ea și nu poate să vrea ce efectiv nu se poate. Un construct geopolitic euro-asiatic este unul de tip inter-civilizațional, iar spațiul de intersecție nu se constituie în mod automat într-un pylon puternic și stabil, datorită, în primul rând unor efecte și chiar unor fantasmе ale istoriei, precum și unor realități foarte dinamice în ceea ce privește centrele de greutate ale arhitecturilor geopolitice, ci într-o zonă cenușie și, deci, neclară. Este foarte greu ca statele de pe cele două continente să treacă peste memoria colectivă, peste secolele tragice de confruntări, de glorie, de înfrângeri sau de umilințe, și să accepte, în numele unor interese ale unor noi centre de putere, să creeze un construct geopolitic euro-asiatic și să implementeze noile determinări, fără a se ști cu precizie care sunt sau care pot fi efectele pe termen scurt și pe termen lung. Experiențele anterioare nu sunt nici pe departe încurajatoare. Principalii beneficiari de până acum ai oricărui construct geopolitic și geostrategic au fost totdeauna marile puteri. De ce ar fi acum altfel?!

Astăzi, presiunile sunt și mai mari ca altădată, pentru că interdependențele au crescut, consumurile sunt enorme, iar costurile insuportabile. Mai mult, peste acest nou Babilon al relațiilor internaționale bazate pe putere, dar și pe alte moduri de construcții mai mult sau mai puțin subtile a suporturilor de putere, s-a detașat, pe o platformă aproape intangibilă, puterea financiară, adică marea finanță, cu structurile ei mai mult sau mai puțin vizibile, din care nu lipsesc paradisurile fiscale, speculațiile și jocurile financiare fluide generatoare de dezastre.

Printre principalele determinări ale acestui construct geopolitic euro-asiatic, considerăm că ar trebui avute în vedere și următoarele:

- condiția continentului european, în general, și a Uniunii Europene, în special, de terminal euro-asiatic îndestulat și privilegiat care prosperă, fără a avea un suport geografic corespunzător, prin

practicarea unei ofensive civilizationale continue, disimetrice, în superioritate tehnologică și informațională;

- crearea, prin cea mai mare concentrare de valori, interese, forțe, mijloace, a unei realități caracterizată de conflictualitate endogenă, presiuni interne foarte puternice, tendințe expansioniste și de dominare a lumii prin forța culturii de sinteză, a științei și tehnologiei, dar mai ales din nevoia de resurse;

- transformarea continentului european, de-a lungul secolelor și mileniilor, într-o putere expansivă, generatoare de puteri emergente și expansive – Statele Unite, marile țări ale Americii Latine –, exportul de civilizație, dar și de conflictualitate endogenă;

- generarea a două războaie mondiale și a unui război rece care au mondializat conflictualitatea, au translatat puterea esențială în Statele Unite ale Americii și au slăbit semnificativ puterea continentului european disipată, de-a lungul secolelor, în conflictualitatea dintre marile sale țări;

- constituirea Uniunii Europene, ca modalitate de construire a unui concept de putere de dimensiuni globale și de echilibrare a mediului internațional de securitate;

- interesele speciale ale Rusiei;

- interesele speciale ale Turciei;

- poziția Rusiei, a Chinei și a Indiei, ca mari puteri membre ale BRICS, dar și ca importanță pivoți ai mediului global de securitate;

Dar Uniunea Europeană nu poate realiza obiectivele conținute într-un construct geopolitic european decât prin emergența puterii sale interioare, endogene și, mai ales, prin conexiuni.

Un construct euro-asiatic implică, cel puțin în prima fază, reuniunea și intersecția a cel puțin trei constructe esențiale:

- constructul geopolitic european, în speță, cel al Uniunii Europene, ca entitatea geopolitică esențială;

- constructul geopolitic Uniunea Europeană, Rusia, pe ideea vechiului *heartland*, dar centrat îndeosebi pe o dimensiune energetică (în centrul acestui construct se află, printre altele, și proiectul North Stream, care este pe cale de a asigura deja transportul energetic spre Germania și spre țările din centrul și nordul Europei);

- constructul geopolitic Uniunea Europeană, Turcia, concretizat, între altele, în programul de aderare a Turciei la UE și în rolul pe care îl joacă Turcia într-un spațiu de bulversare geopolitică și de falie strategică.

Metehnele constructului geopolitic european actual sunt numeroase, mai ales datorită unei birocrății excesive și lipsei de claritate în ceea ce privește valoarea, dimensiunile și implicațiile constructelor geopolitice de care vorbeam.

În cadrul constructului geopolitic euro-asiatic, există, efectiv, trei genuri de proiecte, pe trei dimensiuni trei dimensiuni esențiale:

- dimensiunea nordică, concretizată, în relația specială (care tinde spre un parteneriat strategic) dintre Uniunea Europeană și Rusia, având ca motor central Germania, Franța și, evident, Rusia);

- dimensiunea estică, concretizată în parteneriatul estic din cadrul politicii europene de vecinătate și parteneriat;

- dimensiunea sud-estică, materializată în sinergia Mării Negre, dar mai ales în relațiile Uniunii Europene cu Turcia, cu țările caucaziene și cu Orientul Mijlociu.

Proiectele europene care țin de Sinergia Mării Negre, cele de conexiune geopolitică în zonă, deși Turcia a devenit o adevărată țară de tranzit energetic, un pivot geoenergetic, nu sunt nici intense, nici susținute, nici foarte bine argumentate. Proiectul Nabucco pare eșuat, între altele și pentru faptul că Rusia a cumpărat pe 25 de ani gazul care trebuia transportat prin această conductă, dezvoltând un alt proiect, ce pare a avea șanse mai mari de reușită, South Stream...

În aceste condiții, mai putem vorbi oare de o geopolitică a Mării Negre? În ce coordonate?

Geopolitica Mării Negre – construct complementar, marginal, regional sau esențial?

Rusia și Turcia, ca foste imperii și mari puteri cu funcții importante în construcția geopolitică nu au și nu vor avea nici un interes să-și diminueze rolul într-o eventuală construcție geopolitică-pivot la Marea Neagră. Dar o astfel de construcție nu se poate face oricum. Aici, intră în sistem sau în

proces mai multe ecuații care exprimă, pe de o parte, mai multe realități, unele paralele, altele conflictuale, mai multe interese, precum și suporturi de valori care nu au fost încă armonizate. La scară istorică, Marea Neagră nu a ieșit încă din efectele remanente ale Războiului Crimeii și ale păcilor de la Wesphalia. Ducerea la bun sfârșit a programului de preaderare a Turciei ar putea fi un pas important în re poziționarea Mării Negre ca zonă-pivot într-o arhitectură geopolitică euro-asiatică, dar vremurile acelea par încă îndepărtate, întrucât în ecuație intră, semnificativ, pe trei fronturi (frontul baltic, frontul est-european și frontul Mării Negre), și Rusia.

Marea Neagră (este vorba de zona Mării Negre) ar trebui să aibă cam același rol în construcția geopolitică euro-asiatică din sud-estul european, pe care-l are Marea Baltică în nord-estul european. Rusia chiar a încercat să demonstreze acest lucru prin proiectele de transport energetic pe care le-a propus și pe care le și pune în aplicare: North Stream și South Stream. Primul are ca zonă-pivot Marea Baltică, iar cel de al doilea, Marea Neagră. Aceste două proiecte par esențiale într-o construcție geopolitică benefică, în primul rând, pentru Uniunea Europeană și pentru țările continentului european, mari consumatoare de resurse energetice și dependente de gazul rusesc, incluzând aici și țările din Balcanii de Vest, țările caucaziene și Ucraina. Turcia care, la rândul ei, devine un nod important de tranzit energetic ar trebui să fie interesată semnificativ, chiar vital, în această construcție. Și chiar este, dar dintr-o altă perspectivă. Pe teritoriul Turciei trece conducta Baku-Ceyhan și tot pe aici trebuie să treacă și conducta Nabucco.

Aceasta este doar una dintre perspective, cea energetică. Mai sunt cea civilizațională și cea geostrategică.

Perspectiva energetică

La Viena, la 11 octombrie 2002, companiile BOTAS din Turcia, Bulgargaz din Bulgaria, Transgaz din România, MOL din Ungaria și OMV Erdgas din Austria au un acord de cooperare pentru realizarea unui studiu de fezabilitate privind realizarea unei conducte de gaz pe care, participanții, care tocmai văzuseră un concert de Verdi, au numit-o Nabucco. Este vorba de o conductă cu o lungime de 2841 km, care trebuia să treacă de la granițele estice ale Turciei, prin Turcia, Bulgaria, România, Ungaria și Austria, până la Baumgarten (Austria), unde se realiza conexiunea cu conductele de gaze rusești care ajung în Europa de Vest. La această conductă, se pot lega și alte rețele. Pe 13 iulie 2009, a fost semnat, la Ankara, Acordul Interguvernamental pentru Proiectul „Nabucco”.

Prin acest gazoduct, România urma să primească 2,58 miliarde metri cubi de gaze naturale, iar aportul financiar al țării noastre trebuie să fie de 1,4 miliarde euro.

North Stream se înscrie pe culoarul strategic baltic și aduce gazul rusesc din zona siberiană până în Germania. De această conductă beneficiază Germania, Polonia, Finlanda și Austria. Are o lungime de 1.196 km (22 km în apele teritoriale ruse, 96 km în zona rusă, 369 km în zona finlandeză, 482 km în zona suedeză, 142 km în zona daneză și 33 km în zona germană și 33 km în apele teritoriale germane. Se construiesc două conducte paralele cu o capacitate anuală de 27,5 miliarde metri cubi de gaz. Prima conductă trebuia să fie gata în 2010, iar cea de a doua în 2012. Diametrul conductei este de 1220 mm, iar grosimea pereților conductei de 38 mm. Deși, în anumite zone de pe fundul Mării Baltice există unele muniții, arme și deșeuri chimice din timpul războiului sau din alte cauze, iar în anumite porțiuni, mediul este foarte degradat, apărând chiar zone maritime moarte, traseul este considerat util și viabil. Acest traseu pornește din Vyborg (Rusia) și ajunge la Greifswald (Germania).

Acordul pentru North Stream a fost semnat la Munchen, la 16 iulie 2009, de președintele Rusiei și cancelarul german. Conducta s-a pus deja în funcțiune.

South Stream este un proiect inițiat de grupul rusesc Gazprom care ar urma să traverseze Marea Neagră, până la Varna, apoi Bulgaria, pentru a ajunge în Italia, iar o ramură a acestei conducte în Grecia și în Serbia. Pe 25 iunie 2007, Gazprom a semnat un protocol cu consorțiul ENI din Italia (devenit acord pe 22 noiembrie 2007) asupra acestui proiect în valoare de 5,5 miliarde de dolari pentru construirea unui gazoduct de 900 km cu o capacitate anuală de 30 de miliarde de metri cubi. Această conductă începe din Rusia, de la Beregovaya, traversează Marea Neagră, iar din Bulgaria se bifurcă în două ramuri, ajungând în sudul Italiei, Grecia, Austria, Slovenia, Bulgaria și, probabil, România și Ungaria.

Țara noastră ar putea avea un rol important și în cazul proiectului South Stream, întrucât o parte a conductei submarine va trece prin zona economică exclusivă a României.

Proiectul South Stream pare a fi o modalitate prin care Rusia vrea să contracareze varianta Uniunii Europene, Nabucco, și să evite Ucraina, ca rută de tranzit. Pană în prezent, la South Stream s-au alăturat gigantul energetic italian de stat ENI, Bulgaria, Serbia, Ungaria și Grecia, iar Rusia a invitat și alte state, printre care Austria, Slovenia și, după cum spun ei, au tatonat și România.

Acest proiect poate fi considerat și ca o alternativă rusească la un posibil sistem european de transport de gaz (Nabucco și alte zece proiecte pe care le are în vedere Comisia Europeană), dar și ca modalitate de completare a acestei rețele, de mărire a debitului de gaze naturale necesare pentru consumul european.

Este adevărat, proiectul South Stream nu introduce noi debitori, deci noi resurse, ci doar redirecționează pe cele existente, la concurență cu Nabucco. Este, poate, și motivul pentru care Rusia a cumpărat efectiv, pe 25 de ani, gazele din Turkmenistan, adică acele gaze pe care le avea în vedere și proiectul Nabucco. Există însă și condiții pentru ca Nabucco și South Stream să nu fie concurente, în situația în care se descoperă noi resurse de gaz. Cele două proiecte ar asigura mărirea (dublarea) debitului de gaze către consumatorul european, ale cărui cerințe vor fi din ce în ce mai mari.

Cele trei proiecte arată astfel:

Denumire	Traiect	Joncțiuni	Participanți	Lungime (km) și capacitate (mc)	Data finalizării	Cost estimat
North Stream	Rusia, Marea Baltică, Polonia, Germania		Gazprom E.On BASF Gasunie	1.196 km 55 mld. M.c.	2012	12 mld. dolari
Nabucco	Georgia, Turcia, Bulgaria, România, Ungaria Austria (Baumgarten)	Turcia, Bulgaria, România, Ungaria, Austria	OMV 20% MOL 20% Transgaz 20% Bulgargaz 20% Botas 20%	3.300 30 mld. mc. în 2010	2012	5-5,8 mld. euro;
South Stream	Beregovaia, Marea Neagră, Varna, Italia și Austria	Gazprom, Bulgaria, Grecia, ENI (Italia), Serbia, Ungaria, România, Austria.	OPA, ENI, MOL, OMV, NIS,	900 (offshore) 30 mld. mc în 2013	2013	20 mld. euro

North Stream și South Stream consolidează poziția Gazprom în Europa, cu toate consecințele care decurg de aici. Conductele Nabucco și South Stream se intersectează, și s-ar putea să aibă și parcursuri comune. Dar cele două proiecte, deocamdată, nu sunt consonante, ci concurente. Să sperăm că vor fi găsite soluții pentru a le scoate din concurență, deși există serioase îndoieli în acest sens.

În 2007, administrația Bush a făcut eforturi mari pentru dezvoltarea unor noi linii de tranzit și a unor noi infrastructuri de transport a resurselor caspice și din Asia Centrală, care să ocolească Rusia. Este vorba de construirea unor oleoducte și gazoducte care să lege Kazahstanul și Turkmenistanul de Europa, prin Marea Caspică. În felul acesta, s-a realizat conducta Baku-Ceyhan cu gazoductul Baku-Erzum. Acest gazoduct ar face, din Turcia, un *nod energetic* pentru Europa, îndatorând astfel Uniunea Europeană față de Turcia, și accelerând procesul de primire a acestei țări în comunitatea continentului european.

Replica Rusiei a fost pe măsură. În luna mai a aceluiași an, 2007, în cadrul unui summit tripartit desfășurat în orașul Turkmenbashi din Turkmenistan, Vladimir Putin, președintele de atunci al Rusiei, omologul său din Kazahstan și cel din Turkmenistan au semnat o declarație de intenție pentru a aduce la zi și a extinde gazoductele din Kazahstan și Turkmenistan de-a lungul coastelor Mării Caspice, conducte destinate aproape în exclusivitate transportului gazului din aceste țări în Rusia. Aceasta a cumpărat aproape în întregime gazul turkmen pe o perioadă de un sfert de secol.

Statele Unite și UE au încercat să determine Turkmenistanul să rezilieze acest contract, dar n-au reușit. În decursul anului 2007, Washingtonul a trimis 16 delegații la Ashabat, capitala turkmenă, pentru a soluționa această problemă, dar, pe 12 decembrie, acordul a fost semnat. S-a încheiat astfel una dintre cele mai dure bătălii din zona geoenergetică central-asiatică din perioada post-sovietică.

Câștigarea de către Moscova a acestei bătălii pune mari probleme proiectului Nabucco, care, în cazul în care va fi finanțat și construit, va trebui să găsească și alte surse de gaz în afară de cele din Turkmenistan și Kazahstan. Dar, mai ales, pune mari probleme realizării unei dimensiuni sud-estice viabile a construcției geopolitice euro-asiatice în viziunea dorită de Uniunea Europeană. La drept vorbind, cu sau fără Nabucco, această construcție geopolitică pe suport energetic este deja pe rol, dar fără participarea consonantă a celor trei mari piloni de care depinde întreaga ei arhitectură: Rusia, Turcia și Uniunea Europeană.

În această situație, Europa este obligată să se orienteze și spre gazul iranian, însă Iranul se află deja într-un parteneriat geopolitic cu Rusia. Mai mult, Rusia a angajat Austria, în același an, într-un parteneriat energetic semnificativ. Această țară devine astfel o bază pentru expansiunea Gazprom pe teritoriul european. În Austria, Gazprom va construi un fel de *centru gazifer pentru Europa Centrală* și, la Baumgarten, cel mai mare centru din zonă de gestionare a tranzitului gazifer spre Europa Occidentală. Austria devine astfel un centru de interes energetic, o zonă-suport pentru o viitoare reconfigurare a structurilor și infrastructurilor energetice eurasiatice, în care Rusia deține, fără îndoială, inițiativa strategică.

Sursa: <http://www.europafm.ro/stiri/dosare/externe/proiectul-nabucco/>

Perspectiva energetică este fundamentală în construcția geopolitică euro-asiatică. Este unul dintre pilonii ei. Ceilalți doi sunt, în opinia noastră, *perspectiva civilizațională* și cea *geostrategică*. Nu includem aici dimensiunea politică, economică, financiară, întrucât acestea echipează cei trei piloni, reprezentând suprastructura construcției. Dar, fără acești trei suportți, nu se poate realiza nicio

construcție durabilă, ci doar fațete fluide și des schimbătoare care vor accentua și mai mult conflictualitatea zonei.

Perspectiva civilizațională

În zona Mării Negre se întâlnesc trei civilizații: civilizația occidentală, civilizația ortodoxă și civilizația islamică (dacă respectăm denumirile folosite de Huntington în celebra sa lucrare Ciocnirea civilizațiilor...). Dar orice denumiri le-am da, în această regiune extrem de sensibilă, există dintotdeauna o zonă de confluență a valorilor – ca suporturi de bază ale civilizațiilor – și de falie strategică a intereselor, ceea ce face ca, de-a lungul timpurilor, riscul de conflictualitate să fie foarte ridicat sau semnificativ. Uneori, acest risc a fost iminent și cu valori foarte mari, alteori, doar latent sau în stand by.

Sistemele de valori ale celor trei civilizații (occidentală, ortodoxă și islamică) și a celor două mari religii (creștină și islamică) s-au constituit dintotdeauna în puternice și durabile suporturi de confluență și conexiune. În vremea lui Dimitrie Cantemir, spre exemplu, Istanbulul reprezenta unul dintre centrele de confluență ale acestor civilizații, de sinteză civilizațională, ceea ce a generat, la gânditorul român, un concept geopolitic euro-asiatic de mare profunzime, care se cere încă studiat, atât în realitățile sale, cât și în efectele sale ulterioare. Din păcate, s-a trecut mult prea ușor peste acest concept, de fapt, peste această realitate, ceea ce dus la neînțelegerea zonei și a suporturilor ei excepționale de asamblare consonantă a valorilor civilizațiilor de aici.

Dacă sistemele de valori ale civilizațiilor care se întâlnesc aici, în zona Mării Negre, sunt consonante și pot fi cu ușurință asamblate (ceea ce s-a și făcut, în oarecare măsură, pe cale „naturală”), interesele au fost, în general, opuse, concurente, contradictorii, divergente și chiar conflictuale, ceea ce a dus la o conflictualitate semnificativă, nesoluționată niciodată pe deplin. Nici astăzi interesele nu sunt consonante. În zonă, se întâlnesc și se ciocnesc, pe de o parte, interesele Uniunii Europene, ale Turciei, ale Rusiei, ale țărilor caucaziene și ale Ucrainei și, pe de altă parte, cele ale NATO, ale Rusiei și ale țărilor neincluse încă în Alianța Nord-Atlantică și ieșite, într-un fel (cel puțin, formal și declarativ), de sub influența Rusiei (este vorba de țările Caucazului de Sud și de Ucraina). Remanența imperială rusă și cea turcă se fac însă simțite în modus vivendi al zonei. De aceea, o politică unitară și flexibilă în zonă, care să faciliteze un concept geopolitic eurasiatic necesar și benefic pentru toată lumea, se lasă încă așteptată. Construcția ei va fi foarte dificilă, întrucât interesele țărilor din zonă, mai ales ale Rusiei și ale Turciei, nu sunt convergente. Rusia are o viziune geoenergetică cu totul specială, pe care o pune semnificativ în operă atât pe coridorul baltic, în consonanță cu Germania, Polonia, țările nordice și cu Franța, cât și pe pe coridorul central-european, prin transformarea Austriei într-o țară de tranzit energetic, și pe coridorul maritim sud-estic, prin proiectul South Stream, iar Turcia este una dintre țările importante ale NATO, dar și o țară-pivot a lumii islamice.

Domeniul geopolitic va trebui armonizat cu cel geostrategic, dar nu doar într-o dimensiune zonală, ci într-o dimensiune euro-asiatică, în primul rând, dar în consonanță cu celelalte dimensiuni și areale geopolitice și, deopotrivă, geostrategice, cum ar fi cea euro-atlantică, cea arctică, cea pacifică și cea euro-mediteraneană.

Perspectiva geostrategică

De-a lungul istoriei, s-au conturat patru mari culoare strategice cu rol extrem de important în geostrategia euro-asiatică. Prin geostrategie, noi înțelegem, în cadrul acestei abordări, elaborarea și folosirea unor teorii, practici, abilități, acțiuni creative și metodologii, care să configureze sistemele de forțe, mijloace, acțiuni și resurse necesare pentru organizarea amplă a punerii în operă a unor decizii politice pe suport geografic (care au în vedere zonele geoeconomice, zonele geostrategice, zonele de confluență, zonele de falii etc.), astfel încât să se realizeze scopurile și obiectivele fixate. Practic, întreaga politică și întreaga strategie de confruntare, de colaborare și de parteneriat s-a desfășurat pe cele patru axe. De aceea, credem că este important să le reamintim aici, întrucât impactul lor asupra relațiilor euro-asiatice și a construcției euro-asiatice este încă foarte mare, deși nu se discută niciodată despre acestea. Nu este, desigur, pentru prima dată când vorbim de aceste culoare, dar ele nu sunt prezente nici în politicile și strategiile de parteneriat și de colaborare între țările europene și cele din

zona asiatică, nici în documentele oficiale ale Uniunii Europene, ale Rusiei, ale Turciei sau ale celorlalte țări din zonă.

Atunci de ce vorbim despre ele? Simplu: Pentru că există!

Este vorba de:

- culoarul strategic baltic (culoarul strategic maritim de nord);
- culoarul strategic central european (fosta Galiție occidentală, coridorul central-european de la nordul munților Carpați, nordul Alpilor, până în Normandia;
- culoarul strategic al Dunării;
- culoarul strategic maritim de sud (Marea Neagră, strâmtorile, Marea Marmara, Marea Mediterană, strâmtoarea Gibraltar).

Prima mare rocadă strategică este, cel puțin pentru zona centrală și sudică (adică pentru cele trei coridoare strategice care o echipează, porțiunea dintre Prut și Nistru, adică teritoriul Republicii Moldova de azi). Dacă observăm cu atenție, Rusia folosește politica și strategie geoenergetică exact pe aceste culoare, iar Europa Occidentală și țările Europei Centrale susțin aceste proiecte. Evident, nu toate cele trei coridoare strategice sunt echipate la fel cu infrastructuri, politici și strategii energetice. Aceste realități depind de atitudinea partenerilor și a țărilor interesate, iar avansul pe care l-a luat culoarul de nord (proiectul North Stream) se datorează, în principal, relației speciale dintre Rusia și Germania, dar și implicării Franței și altor parteneri ai Rusiei din zonă.

Măsurile pe care le ia Uniunea Europeană pentru a reduce dependența de gazul rusesc nu sunt nici eficiente, nici prioritare, întrucât o politică înțeleaptă, pe termen lung, ar trebui să intersecțeze interesele vitale (care au, în primul rând, un suport energetic) al tuturor țărilor din zonă și acolo, în această intersecție, să găsească orizonturile necesare pentru o fuziune geopolitică euro-asiatică, realizabilă pe termen lung, dar și cu orizonturi de așteptare mult mai apropiate. Până acum, încercările de a reduce dependențele de Rusia (care deține încă inițiativa strategică în transportul de gaz) au eșuat. Desigur, situația trebuie echilibrată, întrucât, atunci când este vorba de resurse energetice, trebuie să existe mai multe posibilități. Dar dacă resursele energetice principale probate se află în Asia (Siberia, Orientul Mijlociu, Asia Centrală), în Africa și în Oceanul Arctic, Uniunea Europeană trebuie să elaboreze și să pună în operă politici și strategii coerente pentru conexiunea cu toate aceste zone geoenergetice de interes vital pentru continentul european. Și, evident, Uniunea Europeană așa și face. Dar, deocamdată, acest construct nu pare a fi prioritar pentru Uniunea Europeană, datorită poziției speciale a Turciei și a Rusiei în legătură cu zona Mării Negre. În pofida inițiativei Sinergia Mării Negre, a constituirii unor organizații și entități importante (Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră, din inițiativa Turciei, a BLACSEEFOR etc.), continentul european nu înțelege regiunea ca fiind una care poate transforma faliile strategice de odinioară în puternice zone de confluență și de sudură euro-asiatică. Probabil că, analiza decidenților europeni, constată prea multe elemente de fractură, de disonanță pentru a se încerca elaborarea unor politici și strategii cu adevărat viabile. Atunci când s-a încercat forțarea notei prin încercarea de a primi Ucraina și țările caucaziene în NATO, reacția Rusiei (din care face parte și intervenția din august 2008 din Georgia) a fost promptă. În traducere liberă aceasta ar putea să însemne că, deocamdată, problema Mării Negre, ca zonă de sudură euro-asiatică, nu se poate face unilateral, prin extinderea Uniunii Europene și NATO spre est, întrucât Rusia consideră această extindere ca o amenințare. În coridorul baltic, fuziunea geopolitică de esență euro-asiatică (de fapt, nor-europeană) s-a realizat prin relația specială Rusia-Germania, în pofida includerii Țărilor baltice în NATO și în Uniunea Europeană.

În loc de concluzie

Marea Neagră pare marginalizată în contextul geopoliticii europene și a celei de construcție euro-asiatică. Constructul geopolitic european se concentrează pe dimensiunea nordică și, în oarecare măsură pe cea estică, mai exact, pe cea central europeană care a generat parteneriatul estic. Această construcție este consonantă și cu interesul Rusiei. Constructul respectiv se concretizează nu doar în concepte, teorii și proiecte, ci efectiv în realizarea acestor proiecte. Așa cum afirmam mai sus, North Stream a intrat în funcțiune, iar summit-ul Uniunea Europeană Rusia reprezintă, de fapt, o modalitate destul de dificilă, dar funcționabilă de punere în operă a celei mai importante părți a unui construct geopolitic euro-asiatic, foarte apropiat de Eurasia de odinioară, mai exact de constructul denumit heartland, de care vorbea britanicul Mackinder, dar pe un alt suport și cu alte obiective strategice. Este

vorba de un construct emergent, deocamdată materializat în proiecte de transport energetic, în politici și strategii de vecinătate, în parteneriate strategice și în alte dimensiuni importante. Aici, în această zonă, s-au creat mai repede condițiile necesare proiectării și realizării unui construct euro-asiatic, în forma lui de acord de parteneriat și colaborare UE-Rusia.

După opinia noastră, constructul geopolitic sud-estic euro-asiatic, în esența lui, pe un set de trei pivoți (Rusia, Uniunea Europeană și Turcia) este deosebit de important, atât pentru asigurarea unor resurse energetice care pot veni din Rusia siberiană, din Caspica, din Asia Centrală, din Orientul Mijlociu, cât și pentru controlul strategic al „foaierei perturbator” de odinioară (care a rămas perturbator și azi). Un astfel de construct ar avea un efect securitar semnificativ asupra celui mai conflictual spațiu din zilele noastre. Desigur, dacă s-ar dori cu adevărat acest lucru.